

УДК 340.15

DOI 10.32999/ksu2307-8049/2022-1-3

ГЕНЕЗА ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕГІОНУ В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СПІВТОВАРИСТВ З 1957 ПО 1987 РОКИ

Колісник М.М., к. н. із держ. упр.,
доцент кафедри економічної кібернетики та управління економічною безпекою
Харківський національний університет радіоелектроніки
orcid.org/0000-0002-1075-9470

Мета. У статті досліджено виникнення, розвиток та типологію регіонів у нормативно-правових актах Європейських Співтовариств. Метою статті є вивчення феномену регіону в “*acquiscommunautaire*” під час формування Європейського єдиного ринку.

Методи, застосовані у статті, включають етимологічний, історичний та порівняльно-правовий. За результатами етимологічного аналізу визначено походження регіону як частини території однієї держави чи групи держав, що є однорідною за одним або сукупністю критеріїв і має специфічні інтереси, які її якісно відрізняють від інших територій. В юридичному сенсі регіон не є абстрактним явищем і означає конкретну територію зі спільнотою людей.

Результати історичного аналізу розкрили концептуальний підхід Європейських Співтовариств до регіонів, який, з одного боку, визначає території за їх економічною структурою (промислові, напів-промислові та переважно аграрні), а з іншого, враховує динамічні фактори економічних, соціальних та технічних змін (демографічні тренди, зайнятість та регіональне виробництво). Результати порівняльного аналізу полягають у визначенні правового підґрунтя поняття «регіон» як адміністративно-територіального утворення та його складових частин, які пов'язані зі спільними проблемами регіонального розвитку і можуть бути статистично виміряні та порівняні. У статті підкреслюється, що даний підхід до регіону обґрунтовується політичними та статистичними факторами. Відповідно, в європейському праві досліджуваного періоду виокремлено типологію регіонів за критерієм інтенсивності проблем соціально-економічного розвитку: найменш розвинуті регіони; занепадаючі промислові регіони, аграрні регіони; урбанізовані проблемні регіони; периферійні регіони; прикордонні території з особливими потребами.

Висновки статті підкреслили тенденцію до передачі повноважень у галузі регіонального розвитку Європейському Економічному Співтовариству, що вдосконалює механізми та інструменти управління (правові, фінансові та ін.). Іншим висновком є розкриття тренду поступової трансформації регіону з об'єкта в суб'єкт управління розвитку в ЄЕС.

Ключові слова: економічна територія, адміністративне утворення, регіональний розвиток, ідентичність, суб'єкт управління, право Європейських Співтовариств.

Kolisnyk M.M. GENESIS AND CHARACTERISTICS OF REGION IN THE NORMATIVE LEGAL ACTS OF EUROPEAN COMMUNITIES FROM 1957 TO 1987

Purpose. The article explores the genesis, development and characteristics of the region in the normative legal acts of the European Communities. The **objective** is to analyse the phenomenon of region in “*acquiscommunautaire*” at the forming of European single market. **Methods** of the research are etymological, historical and comparative. The results of etymological analysis discovered the region as a part of the territory of a state or a group of states that are homogeneous according to one or a set of criteria and have specific interests. In the legal sense, the region is not an abstract phenomenon because it means a specific territory with a community of people.

Results of historical method revealed the conceptual approach of the European Communities to the regions which distinguishes the territories according to their economic structure (industrial, semi-industrial and agricultural preponderance), and on the other hand, takes into account the dynamic factors of economic, social and technical changes (demographic trends, employment and regional production). The results of comparative analysis identified the legal basis and the characteristics of the region as phenomena linked to the common economic and social development problems which can be statistically measured and compared. The article outlines political and statistical factors that explain this approach to the region. Consequently, European Communities law applies the typology of regions based on the criterion of the intensity of social and economic problems: the less-developed (or backward) regions; declining industrial regions, agricultural regions; urban problem regions; peripheral regions; frontier areas with special needs.

Conclusions of the article highlighted a tendency towards the transfer of powers in regional development to the European Economic Community which improves its mechanisms and tools of governance (legal, financial, etc.). **Other conclusion** revealed a trend of the regions' transformation from object into an independent actor of the European governance.

Key words: economic territory, administrative entity, regional development, identity, actor of governance, European Communities law.

1. Вступ

Гармонійний розвиток держав-членів є одним із пріоритетних завдань Європейських Співтовариств, закріплених в установчих договорах цього наднаціонального об'єднання. У будь-яких історичних умовах максимальні характеристики розвитку виникають тоді, коли охоплюються всі аспекти життєдіяльності людей у регіонах із їх проблемами та інтересами. Основними суб'єктами, що формують ефективність відповідної політики Європейському Співтовариству, залишаються держави та наднаціональні інституції. А успішність реалізації політики залежить від регіонів, у межах яких здійснюються процеси суспільного відтворення. Виходячи із цього, і в історичному, і в теоретичному плані перед нами постає питання дослідження генези регіону в правовому доробку Європейських Співтовариств.

Проблематиці дослідження адміністративно-правової сутності «регіону» та аналізу відповідного поняття присвячені праці: М.О. Баймуратова, О.І. Добриніна, В.Л. Прокопенка, В.М. Панька, Т.В. Романової, В.К. Симоненка та ряду інших. Науковим обґрунтуванням змісту «регіональної політики» та «регіонального розвитку» займаються З.С. Варналій, В.М. Вакулєнко, В.Є. Воротін, Я.А. Жаліло, Ф. Канова, Ж. Манзела, К. Мендеста інші.

Водночас у працях українських науковців у галузі регіоналістики переважає підхід до регіонів як до адміністративно-територіальної одиниці та об'єкта управління, й недостатньо вивчено визначення та характеристики регіону у правовому доробку Європейських Співтовариств.

Метою статті є дослідження генези правового обґрунтування регіону в нормативно-правових актах Європейських Співтовариств на етапі формування єдиного ринку (1957–1987 рр.) за допомогою етимологічного, історичного та порівняльного методів аналізу.

2. Етимологічний аналіз поняття «регіон»

З усієї сукупності літератури виокремимо декілька довідкових джерел. Даний термін походить від латинського *Regio, ðnis (f)* (від *regere* – правити, керувати) у значенні області або району. Із плином часу в англійській мові поняття «region» отримало додатковий аспект як регіон або край. У французькій мові *région (f)* має близьку до англійської сутність: район, край, регіон. Поряд із тим у французькому тлумачному словнику (PETIT ROBERT, 2000) це поняття з'явилося в літературі в 1380 році від лат. *regio* – певний напрямок або те, що знаходиться в певному напрямку. Автори словника наголошують на таких понятійних аспектах «регіону»: по-перше, як територія, яка має фізичні, географічні та соціальні особливості, що відрізняють її від інших; по-друге, як територіальна одиниця в адміністративному значенні – територіальні громади у Франції включають у себе три рівні: регіон (*région*), департамент (*département*) та комуна (*commune*); по-третє – як територія навколо певної агломерації; по-четверте – як область або сфера у філософському значенні.

У довідковій літературі пропонується термін «регіональний» як похідний від лат. *regionalis* – «1) стосовний країни, пов'язаний із країною, що має за мету місцеві інтереси; 2) обласний, пообласний» (Словник іноземних слів, 1933). У цьому сенсі регіон пов'язують із частиною держави та її специфічними місцевими інтересами.

В іншому джерелі наведено етимологію терміну «регіон» у значенні: «1. Область, район; частина країни, що відрізняється від інших будь-якими властивостями (економіко-географічними умовами, національним складом населення тощо). 2. Сільськогосподарський регіон» (Толковий словарь иностранных слов). У цьому випадку акцент зроблено на відмінностях території та її галузевій спрямованості.

Схожим чином трактує регіон українська юридична довідкова література (Голубовська та ін., 2012: 395), виділяючи декілька підходів:

- по-перше, як певна територія країни (район, область та ін.), яка характеризується географічними, економічними, природними та демографічними особливостями, що склалися та усталені історично;

- по-друге, посилаючись на французький досвід, як «адміністративно-територіальна одиниця, що об'єднує декілька департаментів»;

- по-третє, як група країн, які мають спільні кордони та формують економічно та географічно обособлений регіон, при цьому має певні спільні ознаки, що відрізняють його від інших (Близькосхідний, Європейський тощо).

Етимологічний аналіз довідкових джерел розкриває найширші характеристики поняття «регіон» як певної території однієї держави чи групи держав, що є однорідною за одним або сукупністю критеріїв (економічних, демографічних, природних, соціальних, культурних, мовних чи інших) і має специфічні притаманні їй інтереси, які її якісно відрізняють від інших територій. Як наслідок, це поняття не є абстрактним в юридичному сенсі, оскільки означає наявність цілком конкретної території, на якій діють спільноти людей, що актуально для цілей даної статті.

3. Історичний аналіз генези регіону у правовому доробку Європейських Співтовариств

Далі здійснимо аналіз генези поняття «регіон» та його складових частин у правовому доробку Європейських Співтовариств з 1957 по 1987 роки за допомогою історичного та порівняльного методів. Батьки-засновники Європейського Економічного Співтовариства (далі – ЄЕС) політично визнали значення регіонів у соціально-економічному розвитку спільноти у Преамбулі до Римського договору 1957 року, «підключає про зміцнення єдності своїх економік та забезпечення їхнього гармонійного розвитку, зменшуючи наявні відмінності між різними регіонами та долаючи відсталість регіонів, що перебувають у найменш сприятливих умовах» (Договір про заснування ЄЕС, 1957). У ст. 2 зазначеного договору уточнюється завдання ЄЕС «поширювати в межах усієї Спільноти гармо-

нійний розвиток економічної діяльності» (Договір про заснування ЄЕС, 1957). Установчий договір не містить чіткого тлумачення поняття «регіон», а підкреслює необхідність зменшення дисбалансів регіонального розвитку, які виникають і змінюються внаслідок Європейської інтеграції.

Автори доповіді Європейської Комісії (G. Manzella, C. Mendez, 2009: 5) аргументують три причини мінімалістичного підходу до регіональної тематики у правовій практиці ЄЕС з 1957 до початку 1960-х рр. По-перше, розуміючи політичну чутливість питань регіонального розвитку, керівництво Співтовариств залишило урядам держав-членів самостійно координувати регіональну політику, а Комісія ЄЕС зосередилась на непрямих засобах впливу, як це передбачено Римським договором. При цьому підходи до регіонів і критерії державного втручання були цілковитою прерогативою національних урядів. Другою причиною вважають ортодоксальні економічні погляди керівництва ЄЕС, яке не підтримувало створення регіональної політики та вважало європейську інтеграцію ефективним засобом зменшення регіональних диспропорцій через вільну міжрегіональну торгівлю. По-третє, надання Європейському Інвестиційному банку функцій із фінансування проєктів у найменш розвинутих регіонах повинно бути достатнім для усунення відсталості у розвитку.

З іншої точки зору, науковці (M. Boldrin, F. Canova, 2001: 218) пояснюють відсутність Європейської політики регіонального розвитку потужною економічною конвергенцією внаслідок створення Співтовариств до 1980-х років. Автори підкреслюють панівну доктрину того часу, що поглиблення європейської інтеграції та лібералізація мали забезпечити ефективний перерозподіл ресурсів та підвищення доходів для всіх держав-членів (та їх регіонів). Такі погляди пояснюють дії Комісії ЄЕС, яка не бачила підстав для прямого втручання в локальні справи, оскільки європейська інтеграція а priori покликана вирішувати проблеми регіонального розвитку.

Правова неузгодженість регіонального розвитку в Римському договорі та фактична відсутність детальних нормативно-правових актів досить швидко стали очевидними і спонукали до дій Комісію як єдиного суб'єкта законодавчої ініціативи в ЄЕС. У 1960–1969 роках на рівні Комісії підготовлено ряд документів з актуальності координації європейської регіональної політики на рівні Європейських Співтовариств, в яких зроблено підготовчі кроки до юридичного визначення поняття «регіон» та складових частин його характеристики. Заслугує на увагу Парламентська доповідь із проблем регіональної політики та шляхів її вирішення від (Rapport de l'Assemblée parlementaire № 24, 1960: 5–7), де регіон розглядається, по-перше, як середовище, в якому поєднуються відносини та механізми економічної діяльності (автори виокремили ринок праці, фінансові відносини, попит та пропозиції); по-друге – як середовище колективного співіснування (сукупність інститутів та служб, які

організують економічне та соціальне життя людей) і, по-третє, під регіоном розуміється останній перед державним територіальний рівень.

Пізніше, в Доповідях групи експертів Комісії ЄЕС (Rapports de groupes d'experts, 1964) йшлося про різноманітність форм регіонів в державах-членах і пропонувалися такі критерії поняття «регіон»: економічна діяльність, що поєднує територіальні одиниці, соціальна спільнота із притаманними їй рисами та функціональні утворення (соціально-економічний регіон та агломерація). Поряд із тим було зроблено наголос на неможливості гармонізації регіонального поділу в державах-членах ЄЕС через незавершеність формування регіональної ланки в державах-членах, різні національні класифікації регіонів і тому, що «в багатьох випадках ментально та економічно однорідні регіони розділені національними кордонами» (Rapports de groupes d'experts, 1964).

У першому меморандумі «Комунікація щодо регіональної політики для співтовариства» Комісії ЄЕС (First memorandum by the Common Market Commission, 1965) наведено аргументи на користь європейської регіональної політики, яка має здійснюватися шляхом координації національних ініціатив на основі програм регіонального розвитку, спільної методології та партисипативного підходу (активізації участі субнаціональних та соціальних партнерів). Тож саме в цей період Комісія ЄЕС почала вибудовувати прямі контакти з місцевими та регіональними громадами, роблячи перші кроки до суб'єкт-суб'єктних відносин з ними.

Інтерес до регіональних питань зріс наприкінці 1960 – початку 1970-х років, унаслідок чого у 1968 було створено Генеральний директорат регіональної політики у процесі адміністративної реорганізації Комісії ЄЕС. Це був чіткий сигнал визнання спільності регіональних проблем держав-членів і координації їх вирішення на спільнотовому рівні.

У другому меморандумі «Регіональна політика для співтовариства» Комісія детермінувала базову мету регіональної політики в «гармонізації регіональних структур у Співтоваристві шляхом мінімізації ефектів відкриття внутрішніх кордонів, створення умов для імплементації спільних політик та максимізації зовнішньої економії в кожному регіоні» (Communication (69) 950, 1969). Комісія усвідомила складність будь-якої класифікації регіонів через багатомірність їхніх характеристик (особливості та структура населення, географічна ситуація, рівень доходів на душу населення, економічна активність, освіченість, динамічні характеристики тощо), які є різними для територій і ускладнюють управління ними.

Натомість у цьому документі (Communication (69) 950, 1969: 14) артикульовано підхід до визначення та типології регіонів, базуючись на спільних економічних та соціальних проблемах регіонального розвитку, з якими Комісія безпосередньо має справу, може статистично виміряти та порівняти. З одного боку, запропонований підхід типологізує

регіони за їх економічною структурою (промислові, напівпромислові та переважно аграрні), а з іншого, враховує динамічні фактори економічних, соціальних та технічних змін (демографічні тренди, зайнятість та регіональне виробництво).

4. Порівняльно-правовий аналіз генези регіону в регіональній політиці ЄЕС

Наступним кроком було створення Європейського фонду регіонального розвитку та Комітету Регіональної політики (консультативний орган) ЄЕС згідно з Постановою Ради ЄЕС (Council Regulation (EEC) No 724/75, 1975), яка мала на меті зменшити регіональні диспропорції в регіонах із домінуючим аграрним сектором, промисловою трансформацією або структурним безробіттям. Цей акт деталізував типологію регіонів за критерієм складності проблем, зокрема: найменш розвинуті регіони; занепадаючі промислові регіони; аграрні регіони; урбанізовані проблемні регіони; периферійні регіони; прикордонні території з особливими потребами.

Поряд із тим слід погодитись із думкою експертів (G. Manzella, C. Mendez, 2009:10), що згадана Постанова вирішувала проблемні питання лише частково: по-перше, закріплено систему національних «квот» із фінансування, яка далеко не завжди відповідала спільним фактичним потребам регіонального розвитку ЄЕС; по-друге, процес та критерії відбору регіонів залишалися відповідальністю національних урядів, а регіональна влада не мала повноважень для впливу на вибір уряду; по-третє, Комісія виконувала роль простого механізму фінансових трансферів на користь держав-членів, а інструмент рамкової програми регіонального розвитку ЄЕС мав обмежений ефект та формальний характер. Регіони залишалися об'єктами управлінського впливу національних урядів.

Досить швидко недосконалість правового інструменту регіональної політики ЄЕС викликала необхідність пошуку нових можливостей для допомоги все більшій кількості проблемних регіонів за обмеженості впливу Комісії ЄЕС. Ця ситуація загрожувала процесу формування Спільного ринку ЄЕС, і до чинної системи поетапно були внесені зміни. Постанова Ради ЄЕС (Council Regulation (EEC) No 724/75, 1979) реформувала діяльність Європейського фонду регіонального розвитку (далі – ЄФРР) шляхом збільшення на 50% бюджету ЄФРР та впровадження «безквотної секції». На відміну від «квот», нова система дозволяла Комісії ЄЕС у межах 5% бюджету надавати підтримку іншим регіонам незалежно від національних урядів, переходила до імплементації у формі багаторічних програм, посилювала можливості інвестування малих підприємств у регіонах та розширювала географічну територію за критеріями Комісії ЄЕС. Іншою важливою новацією було Рішення Ради ЄЕС про офіційне визнання регіональної політики складовою частиною економічної політики ЄЕС та держав-членів. Регіональна політика будувалася на двох принципах: по-перше, регіональне оцінювання впливу на територію для вдосконалення регіональної політики в майбутньому

і, по-друге, координації національних регіональних політик Комісією ЄЕС (за допомогою інструментів рамкових програм розвитку та регіональної державної допомоги). Таким чином посилювалася стратегічна роль Комісії ЄЕС та зростала суб'єктність представників регіонів, які вже мали законні підстави вести діалог безпосередньо з Комісією з мінімальним втручанням національних урядів.

Іншим важливим етапом було затвердження Постанови Ради ЄЕС (Council Regulation (EEC) No 1787/84, 1984), яка закріпила тренд до передачі повноважень із регіональної політики на рівень ЄЕС. Інноваціями правового акта на той період були: збільшення бюджету ЄФРР, включення нефінансових інструментів до засобів регіональної політики ЄЕС, заміна системи «квот» на систему фінансування на основі індикативних показників із ранжуванням верхнього та нижнього лімітів ресурсів для кожної держави на три роки. Також впроваджувалося збільшення програмного фінансування з 5% до 20%, розширення переліку підтримки програм (програми з ініціативи ЄЕС, національні програми спільного інтересу, заходи з розвитку внутрішнього потенціалу регіонів, інвестиційні проекти, дослідження, пов'язані з регіональною політикою) та участь в інтегрованих операціях (як Середземноморська програма).

5. Висновки

Проведене дослідження поняття «регіон» у нормативно-правових актах ЄЕС з 1957 по 1987 роки дозволяє зробити такі узагальнення:

- регіон у нормативно-правових актах ЄЕС уявляє адміністративне утворення субнаціонального рівня, що характеризується якісно визначеною територією, управлінською структурою (виборними органами) та населенням із характерними рисами, які складають його специфічну ідентичність;
- підхід до регіону як до адміністративного утворення обґрунтовується політичними (регіональна політика здійснюється національними та регіональними органами на рівні адміністративних одиниць), статистичними (регіональна статистика в ЄЕС збирається на рівні адміністративних регіонів) та інституційними факторами (пов'язує обидва попередні);
- типологія регіонів на рівні ЄЕС здійснюється за критерієм інтенсивності спільних соціально-економічних проблем для цілей регіональної політики, найбільше коштів отримують території з найвищою інтенсивністю і т.д.;
- розвиток критеріїв та системи перерозподілу коштів для регіонального розвитку на основі об'єктивних індикативних показників, які не залежать від кон'юнктурних факторів, а вимірюють регіональні диспропорції;
- тенденція до передачі повноважень Європейському Економічному Співтовариству в галузі регіонального розвитку (з 1972-х років) в якості більш ефективного партнера держав-членів та регіонів, що має дієві механізми та інструменти впливу (правові, фінансові, управлінські та ін.);

– відсутність правового забезпечення координації Європейського фонду регіонального розвитку з Європейським Соціальним фондом та Європейським фондом аграрних фінансових гарантій, діяльність яких спрямована на вирішення схожих проблем регіонального розвитку;

– створення передумов для прямих відносин між Комісією ЄЕС та представниками регіонів для більш повного розуміння місцевих потреб, більш об'єктивного задоволення цих потреб, урахування позиції регіонів у розробленні та імплементації європейського законодавства.

У науковій літературі термін «регіон» розглядається у відповідності до мети та завдань конкретного дослідження, у правових розвідках регіон пов'язують із певною державою та її адміністративною частиною (територією) переважно в якості об'єкта управління. Проте в нормативно-правових актах Європейського Економічного Співтовариства наголошується на ідентичності (яку регіони мають) та суб'єктності, якої вони поступово набувають у досліджуваній період часу у процесі розвитку спільної регіональної політики. Такий підхід більше відповідає сутності відносин партнерства, а не підпорядкування між Європейським Економічним Співтовариством, державами-членами ЄЕС та регіонами. У подальшому буде більш ґрунтовно висвітлено набуття суб'єктності регіонами ЄЕС у рамках концепції багаторівневого врядування, що надзвичайно актуально в умовах децентралізації в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багатомовний юридичний словник-довідник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.

2. Договір про заснування Європейської Спільноти 082/2006 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017?find=1&text=%F0%E5%E3%B3%EED#w143 (дата звернення: 01.06.2022).

3. Регион. Толковый словарь иностранных слов. URL: <http://www.onlinedics.ru/slovar/inyaz/r/region.html> (дата звернення: 04.06.2019).

4. Словарь иностранных слов 1933 года. URL: <http://www.megaslov.ru/html/r/regional5n3y.html> (дата звернення: 01.07.2022).

5. A Regional Policy for the Community (Second Memorandum on Regional Policy in the Community) : Communication of the Commission COM (69) 950 of 15th of October 1969 / Commission of the European Communities, Brussels. 1969. URL: <http://aei.pitt.edu/35572/1/A1608.pdf> (дата звернення: 01.06.2022).

6. Boldrin M. Inequality and Convergence in Europe's regions: reconsidering European regional policies / M. Boldrin, F. Canova. URL: https://www.researchgate.net/publication/299067370_Inequality_and_convergence_in_Europe's_regions_reconsidering_European_regional_policies (дата звернення: 02.06.2022).

7. Establishing a European Regional Development Fund : Council Regulation (EEC) No 724/75 of 18 March 1975. *Official Journal* L 073 , 21/03/1975 P. 0001–0007. 1975. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31975R0724> (дата звернення: 03.06.2022).

8. Establishing a European Regional Development Fund : Council Regulation (EEC) No 724/75 of 18 March 1975 (OJ No L 73, 21. 3. 1975, p. 1). *Official Journal of the European Communities*, No C 36/12. 1979. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOC_1979_036_R_0012_01&qid=1562766453048&from=EN (дата звернення: 02.06.2022).

9. First memorandum by the Common Market Commission to the Council of Ministers on regional policy in the European Economic Community SEC (65) 1170 final, 1 May 1965 // EU Commission – SEC Document. – 1st of May 1965. URL: <http://aei.pitt.edu/5200/1/5200.pdf> (дата звернення: 03.06.2022).

10. Lenouveau PETIT ROBERT : dictionnaire alphabétique – méthode de la langue française. Paris, 2000. 2841 p.

11. Manzella G. The turning points of EU Cohesion policy. *Report Working Paper of European Commission*. 2009. С. 1–28. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/8_manzella_final-formatted.pdf (дата звернення: 03.06.2022).

12. On the European Regional Development Fund : Council Regulation (EEC) No 1787/84 of 19 June 1984. *Official Journal* L 169, 28/06/1984 P. 0001. 1984. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1562844262580&uri=CELEX:31984R1787> (дата звернення: 03.06.2022).

13. Rapport sur les problèmes de la politique régionale et les voies et les moyens à mettre en oeuvre pour la réalisation d'un tel le politique dans la Communauté des Six / Documents des séances de l'Assemblée parlementaire européenne 1960-1961. 1960. URL: <http://aei.pitt.edu/88636/1/1960-61.60.24.pdf> (дата звернення: 03.06.2022).

14. Rapports de groupes d'experts sur la politique régionale dans la CEE. *Commission de Communauté Economique Européenne, Bruxelles*. 1964. URL: <http://aei.pitt.edu/33584/7/A201.pdf> (дата звернення: 03.06.2022).